

Gyvenimo būdas ir stilius: filosofinis ir sociologinis aspektai

EDVARDAS RIMKUS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Kūrybinių industrijų fakultetas, Filosofijos ir komunikacijos katedra, Pylimo g. 26/1-102, LT-01132 Vilnius

El. paštas edvardas.rimkus@vgtu.lt

Straipsnyje apžvelgiama mokslinė konferencija „Gyvenimo būdas ir stilius: filosofinis ir sociologinis aspektai“. Tekste aptariama konferencijos eiga, kai kurios pagrindinės pranešėjų išsakytos mintys. Konferencijoje analizuotas filosofinis gyvenimo būdas, teorijos ir praktikos santykis M. Heideggerio ir Aristotelio filosofijoje, gyvenimas kaip vertybė, vertybių ir dorybių teorijos, niekšybės fenomeno samprata A. Maceinos filosofijoje, J. Benthamo etinė ir socialinė filosofija, gyvenimo mitai, mokymosi mirti idėja, tango šokis kaip gyvenimo būdas, hipsterių subkultūra, gatvės mados ir klasikinių mados teorijų santykiai, šviesuolių ir tamsuolių gyvenimo būdas, šventumos vertybė, senlietuvo gyvenimo būdas.

Raktažodžiai: gyvenimo būdas, gyvenimo stilius, gyvenimo forma, gyvenimo menas, gyvenimo technika, gyvenimo kūrimas

ĮVADAS

2016 m. sausio 21 d. Lietuvos Mokslų akademijoje įvyko kasmetinė penktoji konferencija, į kurią pranešėjai buvo sukviesti pasidalyti savo tyrimuose nagrinėjamomis problemomis, apmąstymais ir įžvalgomis apie gyvenimo fenomeną: „Gyvenimo būdas ir stilius: filosofinis ir sociologinis aspektai“. Mokslinį renginį organizavo: A. V. Matulionis – Lietuvos mokslų akademija, M. Taljūnaitė – Lietuvos socialinių tyrimų centras, T. Kačerauskas – Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Kūrybinių industrijų fakultetas, A. Bagdonavičienė – LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyrius.

Gyvenimo būdas, gyvenimo stilius, gyvenimo forma, gyvenimo menas, gyvenimo technika, gyvenimo kūrimas – žodžių junginiai, nusakantys, kad mes patys renkamės gyvenimo kelią, formuojame savo gyvenimą. Sprendimus nulemiame ne tik mes, bet ir socialinė aplinka, kuri brandina mūsų nuostatas bei vertybes. Priklausydami žmonių bendrijai mes pasiduodame jos įtakai bei globai ir taip formuojame savo gyvenimą. Kita vertus, kurdami savo gyvenimą mes formuojame ir bendrijos nuostatas. Etiniai gyvenimo būdo ir gyvenimo meno aspektai yra susiję ir su individualumo, ir su socialumo sferomis.

„Gyvenimo menas“ suponuoja tam tikrus estetiškumo kriterijus egzistencinėje plotmėje; „gyvenimo būdas“ taikosi į tradiciją ir įprastas nuostatas; „gyvenimo stilius“ – aptaria priklausomybę madingai grupei; „gyvenimo forma“ nusako, kad gyvenimas yra formuotinas;

„gyvenimo technika“ apeliuoja į gyvenimo įgūdžius ir technologijas, kurios lydi mus nuo gimimo iki mirties; „gyvenimo kūrimas“ traktuoja gyvenimą kaip meno kūrinį. Visa ši įvairovė sąvokų, susijusių su kuriamu, formuojamu gyvenimu, atspindi gyvenimo fenomeno daugiaaspektiškumą.

Gyvenimo būdas neatsiejamas ir nuo mąstymo. Vakarų filosofija antikinėje Graikijoje formavosi svarstant darnaus (Pitagoras), teisingo (Platonas), laimingo (Aristotelis), mirtingo (Epikūras) gyvenimo aspektus. Kai kurios filosofinės mokyklos, kaip antai Stoja, pirmiausia plėtojo klausimą, koks gyvenimas yra geriausias. XIX ir XX a. (S. Kierkegaardas, F. Nietzsche's, A. Schopenhauerio, W. Dilthey'aus, M. Heideggerio ir kt.) filosofijoje gyvenimo tema yra viena svarbiausių.

FILOSOFINĖ PRAKTIKA IR FILOSOFINIS GYVENIMO BŪDAS

Jonas Čiurlionis (VU) pranešime „*Filosofinis gyvenimo būdas XXI a.*“ svarstė: ar dabar dar yra įmanomas, klasikine Antikos prasme, filosofinis gyvenimo būdas? Autorius aptarė Senovės Graikijoje suformuotas filosofo, filosofavimo, filosofijos sampratas. Pitagoras filosofiją apibūdino kaip meilę išminčiai, o filosofą – kaip išminties ir tiesos mylėtoją. Kadangi svarbiausia tampa tiesos problema, pasak J. Čiurlionio, būtina padaryti prielaidą, kad tie, kurie myli tiesą, žino, kas tai yra; priešingu atveju – jeigu filosofą paliekame pasimetusių nesupratime, kas yra tiesa, nors ir besiskelbiantį, kad jis ją myli, išskyla klausimas – ar tokiu atveju jis dar apskritai yra filosofas? Antikiniame pasaulyje, ką nurodė ir pranešėjas, filosofui buvo priskirtos specifinės savybės: filosofui šlovės ir garbės siekimas neturėtų būti pamatinės jo gyvenimo vertybės; šalia išminties ir tiesos meilės jam turėtų būti būdingas dorumas, arba sąžiningumas; taip pat nuosaikumas, savo aistrų ir troškimų suvaldymas, kam, kaip galime manyti, daug dėmesio savo filosofijoje skyrė Sokratas (Platonas [1936] 1995; Ksenofontas 1997); filosofas neturėtų bijoti mirties, ar būti neatsparus kitokioms fo-bijoms; sąrašą galima plėsti pridodant platonišką transcendentinio gėrio siekimą ir kt.

Pranešėjo teigimu, filosofija nėra konkrečios sferos išmanymas – tai bendras žinojimas apie viską arba apie pasaulio visumą; o jeigu mes einame prieš filosofiją ją neigdami, lieka atviras klausimas: ar tai dar yra filosofija? Jeigu tai filosofija, kodėl netenkina klasikiniame filosofijoje propaguotos vertybės? J. Čiurlionis teigė, kad filosofijos esmė yra metafizika, o ne fizika, kad ir kiek norėtumėm tai paneigti. Jo požiūriu, bandymas nukirsti filosofijos klasikinės šaknis yra šakos, ant kurios sėdime, pjovimas, – o tai, pradedant F. Nyče, pozityvistais, baigiant postmodernistais ir kt., yra būdinga XXI a. filosofijai.

Nerijus Stasiulis (VGTU): *Praxis ir technē* tyrimas: heidegeriškoji Aristotelio (etikos) sąvokų rekonstrukcija. Pasak pranešėjo, teoriją ir praktiką įprasta skirti; ne viename dabartiniame vadovėlyje galima surasti atskirtą teoriją ir praktiką, pavyzdžiui, teorinę ir praktinę filosofiją. Su šia skirtimi autorius nenorėjo sutikti; pasak jo, su tuo nesutinka nei Aristotelis, matydamas teorinio ir praktinio proto vienumą, nei M. Heideggeris, kurio filosofija yra autentiška Aristotelio filosofijos interpretacija. Viena pagrindinių pranešėjo išsakytų tezių: *technē* samprata yra esminė tiek Aristotelio teorinėje, tiek jo praktinėje filosofijoje. Aristotelis skiria tris būties atvėrimo būdus: teorinį, praktinį ir techninį, arba poetinį. Pamatinis protinis pasaulio atvėrimas (idėjų, daiktų esmių) yra ir teorinis, ir gali būti pritaikytas praktiškai – o tai yra vienas ir tas pats protas (*Nus*). Kita vertus, pasak autoriaus, pasaulio esmė yra grožio gimdymas. Gimdymas ir gaminimas, arba technika, yra vienas ir tas pats – tą suprato graikai, ir mes tą patį supratimą esame išlaikę iki pat šių dienų savo kalboje: žodžiai

„gaminti“ ir „gimdyti“ yra tos pačios šaknies. Gaminti, gimdyti – reiškia iškelti iš paslėpties į nepaslėptį, pašaukti iš nebūties į būtį – apie tai rašo ir Platonas „Puotoje“. Tą bando prisiminti ir M. Heideggeris, brėždamas paralelę tarp poezijos ir bet kokio tvėrimo. *Nus* yra ir ikiteorinė ir ikipraktinė įžvalga – tai poetinis būties atvėrimas.

ETINIAI GYVENIMO ASPEKTAI

Arvydas Matulionis (LMA) savo pranešimą pavadino – „Tiesiog gyvenimas...“ Kaip nurodė autorius, sociologijos žodynuose žodis „gyvenimas“ vartojamas įvairiai, skirtinguose kontekstuose jis įgauna kitokias reikšmes: gyvenimo būdas, gyvenimo eiga, gyvenimo filosofija, gyvenimo kokybė, gyvenimo lygis, gyvenimo prasmė, gyvenimo stilius, gyvenimo trukmė ir kt. Pranešėjas klausė: kodėl mes nenagrinėjame gyvenimo vertės, gyvenimo kaip vertybės klausimo? Ar gyvenimo vertė yra bereikšmė? Pasak A. Matulionio, nors pagal savižudybių procentą mes, lietuviai, esame vieni pirmaujančiųjų pasaulyje, absoliučiai didžiajai daliai žmonių yra būdingas siekis gyventi kaip bebūtų sunku, kaip bekankintų ligos ir pan. Pats gyvenimas yra vertybė – ir tai nagrinėti daug įdomiau, *ypač* dabar, kai pasaulis apimtas nenutrūkstamo karo (kai sprogdinasi teroristai, kurių gyvenimo samprata visai kitokia negu mūsų ir kt.). Islamas ar kita religija suformuoja savitą požiūrį į gyvenimą. Kita vertus, kaip pažymėjo autorius, kiekvienas iš mūsų yra žudikas: kad gyventume, mes žudome kitus gyvūnus, net ir vegetaras žudo savitą gyvenimą gyvenančius augalus. A. Matulionio įsitikinimu, gyvenimas yra nepakartojamas: mes, septyni milijardai unikalų žmonių, gyvename viename pasaulyje – kiekvienas gyvename nepakeičiamą gyvenimą.

Albinas Plėšnys (VU): „Dorybės ir vertybės kaip elgesį sąlygojančios prielaidos“. Pasak pranešėjo, šiais laikais analizuojant žmogiškąjį elgesį labiausiai remiamasi vertybių samprata ir sąvoka, kuri aiškinama įvairiausiuose kontekstuose, pavyzdžiui, kalbama apie skirtingas vertybes: kognityvines, etines, socialines, ekonomines, asmenines, religines ir kt. Vertybės yra pastovūs reikšmingi įsitikinimai ar idealai dėl to, kas yra gera ir siektina. Vertybės apsprendžia elgesį ir žmogaus požiūrius, jos yra orientyrai visose situacijose. Pati vertybės sąvoka glaudžiai susijusi su gėrio sąvoka, vertinga kas nors yra todėl, kad tai yra gera. Iš klasikinės filosofijos perimta nuostata, kad tai, ką protas pristato kaip gerą, valia ima norėti ir siekti. Vertybinės išraiškos nėra deskripcijos, kuriose žodis „geras“ reikštų kokio nors objekto ar poelgio savybę, bet turi preskripcinį dėmenį – normos arba taisyklės, nurodančios ko siekti ir kaip elgtis, dėmenį. A. Plėšnys siūlė žmogaus elgesio aiškinime daugiau dėmesio skirti klasiškai dorybių teorijai, kuri, jo požiūriu, yra gerokai lankstesnė ir leidžia geriau paaiškinti socialinę tikrovę.

Gintautas Mažeikis (VDU) pranešime „*Conditio humana*: dvasinga niekšybė. Idėjos ištakos“ nagrinėjo *Conditio Humana* idėjos ištakas, pirmiausia jas siedamas su André Malrauxo romanu „*La Condition Humaine*“ (1933), Junpei Gomikawos romanu „Žmogaus būklė“ ir to paties pavadinimo Masaki Kobayashi filmu (*Ningen no jōken*, 1959–1961). *Conditio Humana* idėjos ištakų tyrinėjimas, pasak autoriaus, gali padėti mums suteikti kitokią nei Lietuvoje įprastą kontekstą pokarinei, tačiau apie tremtis ir pabėgėlius, karą ir koncentracijos stovyklas mąstančiai Antano Maceinos trilogijai: „Didysis Inkvizitorius“, „Jobo drama“ ir „Niekšybės paslaptis“. Pranešėjas siūlė savo interpretacijas ir siekė atverti galiomybę kitaip skaityti su *Conditio Humana* tema susijusių T. Adorno, H. Arendto, G. Agambeno, V. Podorogos autorių kūrinius. Analizuodamas niekšybės fenomeno su pokarinėmis, pogulaginėmis *Conditio Humana* filosofinėmis interpretacijomis santyki, G. Mažeikis teigė, kad A. Maceina apčiuopia niekšybės fenomeno egzistencinį sudėtingumą, jo artumą

politinei ir valstybės veiklai, totalitariniams ir autoritariniams režimams. Pranešėjas nurodė – kalbėdamas apie niekšybės paslaptį A. Maceina sako, kad totalitarizmo tikslas yra visiškas žmogaus perkūrimas. Ideologija, fundamentalizmas, totalitarizmas pretenduoja sukurti tokią vertybių sistemą, kuri padarys žmones dvasiškai sveikus. A. Maceina kalba apie kitokią, ne apie banalią niekšybę, ne apie „blogio banalumą“ (H. Arendt). A. Maceina nagrinėja išmintingą niekšybę, kuri pasirodo su keliais drabužiais, su daugybe filosofinių, etinių, moralinių kategorijų, kuri išmano poeziją ir kt. Tai kalba apie didžiuosius, dvasinguosius niekšus: tai Didysis inkvizitorius, taip pat Mefistofelio, arba šėtono, pavidalas, kuris išbando Jobą įvairiomis gudrybėmis, ne tik kankinimais ir ligomis, bet ir įvairiausiais suvedžiojimais ir kt. Kas yra dvasingoji niekšybė ir kokią vietą ji užima *Conditio Humana* aplinkoje? Pasak G. Mažeikio, reikia klausti – kas ar kurie autoriai, kurie filosofai leido ir įgalino nacizmo arba sovietinės sistemos, religinio fundamentalizmo (krikščioniško ar islamiško) atsiradimą ir paplitimą. Dvasinė niekšybė pasirodo ten, kur ginamos kokios nors totalinės ideologinės dvasinės sistemos, ten, kur žmonės siekiama padaryti visiškai dvasiškai sveikais. Dvasinė niekšybė yra pačios įvairiausios išmintingos ir apsiskaičiusios, giliai kultūriškai pagrįstos, visiško dvasinio sveikumo aplinkos, kuriose sėdi savi inkvizitoriai. G. Mažeikis pasiūlė skaityti A. Maceinos tekstus įtraukiant juos į socialinės kritinės teorijos aplinką.

LAIMĖS STRATEGIJOS, RŪPESTIS IR VARTOJIMO APLINKA

Dalia Eidukienė (VGTU): „Jeremy Benthamas: didžiausio žmonių skaičiaus didžiausios laimės principas“. Pranešėja aptarė angliškojo utilitarizmo atstovo Jeremy'o Benthamo (*Jeremy Bentham*, 1748–1832) filosofiją, daug dėmesio skirdama jo teorijoje vieno svarbiausių „naudos principo“ analizei, naudos ir laimės santykio J. Benthamo filosofinėje teorijoje aptarimui.

Pasak pranešėjos, J. Benthamo idėjos padėjo suabejoti jo laikmečio Vakarų Europos terpeje viešpatavusių etinių ir politinių doktrinų pagrįstumu, tokių, kaip moralinis intuityvizmas, visuomenės sutartis, prigimtinis būvis ir prigimtinė teisė. Jo kontrargumentai ir išplėtotas problemų spektras lydėjo daugelį vėlesnių kartų moralinių ir politinių filosofų. Polemikoje dėl J. Benthamo teorinio palikimo dalyvauja liberalizmo kritikai ir jo gynėjai, liberalai – utilitaristai ir jų oponentai. Skirtingi šio autoriaus idėjų vertinimai – neišvengiami, tačiau, pasak D. Eidukienės, aišku viena – J. Benthamo idėjos puikiai realizuojasi ir šiandieninėje Vakarų Europos socialinėje politinėje situacijoje. Jo teorijoje galima atrasti gerovės valstybės pradus. Kurdami savo gyvenimą mes formuojame ir savo bendrijos nuostatas, o jų pagrindu sukurta praktika vienaip ar kitaip prisideda prie benthamiškos „didžiausio žmonių skaičiaus didžiausios laimės“ siekio.

Lina Vidauskytė (KTU): „Cura cum fluvium transiret. Gyvenimo mitai“. Pranešimo autorė teigė, jog Vakarų filosofijoje įsitvirtinusi tezė, kadaise išsakyta Wilhelmo Nestle: „Nuo mito prie logos“ (*Vom Mythos Zum Logos*). Tačiau šia formuluote suabejojo vienas garsiausių XX a. antros pusės vokiečių filosofų Hansas Blumenbergas (1920–1996), plėtojęs metaforologijos projektą.

Pasak pranešėjos, H. Blumenbergo atsigręžimas į mitą – tai racionalus bandymas suprasti mito funkciją. Tradiciškai visa filosofinė kalba yra konceptuali – mes ieškome sąvokų apibrėžimų. Oratoriaus ar poeto kalba nuo Antikos laikų laikoma nepajėgia sugriebti tikrovę – tai netikras filosofinis logosas. Poetinis kalbėjimas tiesos pasiekti negali – daugiausia, ką jis gali, – tai estetinis malonumas. Metaforos, pasak H. Blumenbergo, nėra tokios

aiškios, jos kažką paslepia, bet būtent kritinė jų analizė (metaforologija) leidžia jas legitimuoti filosofiniame kalbėjime. Metaforos priešinasi išverčiamos į logiškumą. Filosofas įveda „absoliučios metaforos“ sąvoką: metaforos negalima pakeisti jokia kita metafora. Šita absoliuti metafora pakeičia visą perspektyvą. Jo manymu, metaforos yra savotiškos fosilijos, kurios sutrikdo normalią sąmonės harmoniją, jos intencionalumą. Vyksta informacinis šuolis. Žmogiška vaizduotė atsiduria pirmame plane. Metaforika tampa autentišku būdu sugriebti tikrovės ryšius. Metaforos ir mitai duoda toną visoms vėliau suformuluotoms sąvokoms (pvz., tiesos kaip šviesos metafora). Metafora – tai ikisąvokinis lygmuo, kultūrinės raidos pamatas. Mitas ir metaforinis vaizdinys priartina tikrovę, padaro žmogišką egzistenciją suprantamą. H. Blumenbergas mano, kad iš mitinių tiesų ar pasakojimų išsivaduoti neįmanoma.

Tomas Kačerauskas (VGTU): „Mokymasis mirti ir savižudybės vartotojų visuomenėje“. Pranešėjas nurodė, kad XVII a. Europoje, taip pat Lietuvoje, plito mokymosi mirti vadovėliai. Tuometinėje baroko Europoje siaučiant marui, karui ir badui atgaivinta antiikinė mokymosi mirti idėja. Mirties tema atgimsta ir XX a. egzistencijos filosofų darbuose. M. Heideggeris vartoja buvimo myriop, arba buvimo-mirties-link (*Sein zum Tode*) sąvoką, kuri jo filosofijoje yra išskirtinės svarbos (Kačerauskas 2009: 84–88).

Pasak pranešėjo, mirtis gali pasirodyti nesuderinama su vartojimo strategijomis, nes norint kuo daugiau vartoti, įskaitant ir įvairias pramogas, mirtis yra nepatogi, nejauki tema, kurią reikėtų ignoruoti ir pamiršti. Tačiau mirtis irgi gali būti vartojamas produktas: kai kurios šalys nedraudžia eutanazijos – jose yra įvairių mirties arba eutanazijos sanatorijų. Ten galima kreiptis ir, sumokėjus pinigus, neskausmingai pasitrupinti savo gyvenimą. Šia prasme mirtis tampa vartojamu produktu. Mirtis turi kainą.

Kitas atvejis, pasak T. Kačerausko, yra mirčių statistika – tai irgi tam tikras būdas neutralizuoti mirties temą. Kasdien per žinias matome ir girdime apie daugybę mirčių, bet tai statistinės mirtys, tą statistiką „vartojame“ manydami, kad mirtis mus aplenks. Mirties statistika yra kitokia mirties temos vengimo strategija.

Mirties vengimo ir smagumų vartojimo fone mes turime neregėto masto savižudybių skaičių. Istoriskai žiūrint Lietuvoje tokio savižudybių skaičiaus, koks yra dabar, nėra buvę. T. Kačerauskas kėlė hipotezę, kad tokia situacija sietina su vartojimo strategijomis ir vartojimo manija: savižudybių skaičiaus didėjimas, mirties temos vengimas – tai sietini dalykai. Pranešėjas iškėlė klausimų: gal antiikinė mokymosi mirti idėja galėtų būti tam tikra savižudybių profilaktika? Gal mums vėl reikėtų mokymosi mirti vadovėlių? Gal galėtų kūrybingumas, kūrybingas gyvenimo būdas būti tam tikra savižudybių prevencija? Jeigu mes išsikeltume kokius nors tikslus ir norėtume juos žūtbūt įgyvendinti, tai apie savižudybę turbūt negalvotume?

SOCIALINĖ APLINKA IR TAPATUMŲ SLINKTYS

Agnieška Juzefovič (VGTU): „Milonguer(o/a) kaip gyvenimo būdas ir stilius“. Pranešėja analizavo kaip įsitraukimas į socialinio tango pasaulį keičia įprastą žmogaus gyvenimo būdą ir stilių. Tango šokis, pasak pranešėjos, lemia savitą gyvenimo būdą, aprėpiantį gyvenimo formą, stilių, tempą ir aplinką – visa tai formuoja savitas vertybes, etines taisykles, filosofinės nuostatos bei estetikos ir mados tendencijas. Autorė aptarė milonguerų (tango šokėjų) gyvenimo būdo susiformavimo prielaidas, tango šokį įvardijo kaip vieną sparčiausiai visoje Europoje besivystančių ir įsitvirtinančių pramogų industrijų sričių: tango festivaliai ir maratonai daugeliui milonguerų tampa neatsiejama gyvenimo dalimi. Pasak A. Juzefovič,

pirmieji šokiai buvo atliekami ritualiniais tikslais, bet jau senovės Egipte atsirado pramoginiai šokiai. Pasinaudojusi žaidžiančio žmogaus metafora pranešėja tango šokį apibūdino kaip specifinės rūšies žaidimą: tango šokis yra unikalus socialinis žaidimas, turintis savo taisykles, bet jame taip pat daug improvizacijos ir neapibrėžtumo, o tai yra neatskiriami ir kitų žaidimų atributai. Be to, tango šokis gali būti praktikuojamas ir kaip specifinė meditacijos forma (Juzefovič 2015: 8).

Nida Vasiliauskaitė (VGTU): „Autoironiškas hipsterių ars vivendi ir viešosios erdvės transformacijos“. Pasak pranešėjos, ištisa naują socialinę klasę nurodanti sąvoka „hipsteris/ė“ lyg ir neturi tikslaus referento. Dar daugiau: jos referentams(ėms) esminga neigti buvimą referentais(ėmis), atmesti šią tapatybę, o kartu – ir visas kitas. Ir tuo pačiu – *hipsterinti*, praktikuojant autoironiją – specifinį, pasak S. Žižeko, postmodernybės būdą, tikėti netikint, teigti neigiant, priimti atmetant, šaipytis iš kiekvieno naivaus „autentiškumo“ išsaugant kuo naiviausias pretenzijas į jį. Autorė analizavo šios „klasės“ gyvenimo techniką, metafizinius, aksiologinius, epistemologinius pagrindus.

Hipsteriams, nors jie ir yra linkę neigti tokią savo tapatybę, yra būdingas tipiškasis elgesys, kurį pranešėja apibūdino kaip specifinius socialinius ryšius, pluoštą automatizuotų reakcijų į įvairius reiškinius, kaip specifinį estetinį skonį ir humorą – taip susiklosto savita laikysena gyvenime, arba gyvenimo būdas, leidžiantis juos identifikuoti kaip atskirą subkultūrą, atskirą socialinę grupę ar socialinį reiškinį. Esminis hipsterybės elementas, pasak N. Vasiliauskaitės, – tai autoironiška distancija nuo visko, taip pat ir savųjų politinių pažiūrų atžvilgiu. Postmodernybės tezė – tiesos nėra – hipsterijoje funkcionuoja kaip specifinė simuliaktinė kokybė, ja irgi nėra rimtai tikima, nemanoma, kad reikia ginti šį teiginį kaip kokią nors epistemologinę ar metafizinę tezę: žmogus, kuris tą darytų, jau nebūtų hipsteris, nes nusižengtų „geram“ hipsterio skoniui. Tai ne tezė, kuria tikima, bet poza, kuri sukuria pačią hipsterio egzistenciją, kuri yra tiek poza, tiek tikrovė, ši poza lemia tikrovę, kuria tikrovė, kuri „priauga“ prie veido ir tampa tuo, kuo iš tiesų tikima, nors tuo pačiu to iš tiesų ir nėra. Hipsteriai mano, kad kiti yra naivūs, kad jiems trūksta autoironijos, vadinasi jie dar gali tikėti vienais ar kitais teiginiais ir ką nors traktuoti rimtai. Hipsteris nieko netraktuoja rimtai, jis visada yra ironiškas ir autoironiškas. Pasak pranešėjos, hipsterių subkultūra mato save kaip antisistemingę, bet ji pati yra sistema – tai integrali liberalios demokratijos dalis.

Viktorija Žilinskaitė-Vytienė (VGTU) „Gatvės mada: iššūkis mados teorijoms?“. Pasak pranešėjos, sociologijos mados teorijų neatsiejamas aspektas – socialinė hierarchija, kuri yra mados egzistavimo prielaida, arba sąlyga, ką nekonfliktiškai parodo pati mada. Sociologijoje įprasta manyti, kad mada gimsta socialinės hierarchijos viršūnėje ir keliauja žemyn – tą, pasak autorės, nurodo daugelis mados teorijų. Skirtingi šių reiškinų tyrėjai įvardija skirtingas grupes. Tai tam tikrą gyvenimo stilių propaguojančios grupės, kurios savo įtaką geba paskleisti per socialines medijas.

Kaip teigė pranešėja, XX a. atsiranda nauja socialinė grupė – profesionalus mados kūrėjas. Mados formavimas kaip veikla atskiria šią grupę nuo kitų žmonių. Mados kūrėjai, arba dizaineriai, tampa svarbiausi mados lauko dalyviai, jie keičia mados kryptis. Mados kūrėjai, kartu su įtakingų socialinių sluoksnių pagalba keičia madas ir tam panaudoja įvairius socialinius instrumentus, pavyzdžiui, socialines medijas. Per madą įsitvirtino naujoji aristokratija. Kultūrinis ir kūrybinis žinojimas galėjo būti konvertuotas į galią. Autorė klausė: kokia yra mada šiandien? Koks šiuolaikinės mados santykis su klasikinėmis mados teorijomis? Pasak V. Žilinskaitės-Vytienės, dabar jau yra susiformavęs naujas „gatvės mados“

reiškiny, ir jis keičia situaciją iš esmės. Laisvė būti tuo, kuo nori, atsispindi ir madoje. Gatvės mados reiškiniui klasikinės mados teorijos ne visada įmanoma pritaikyti.

ŠVENTYBĖ, MITAS IR RELIGIJA KAIP GYVENIMO DIMENSIJOS

Andrius Kulikauskas (Kalifornijos universitetas, JAV): „Amžinai bręsti ar šiaip gyventi? Šviesuolės ir tamsuolės“. Autorius pranešime nagrinėjo esminį pasirinkimą gyvenime: kiekvienu atveju renkamės ar šiaip gyventi – tenkintis esamu gyvenimu, pasiduoti esamai santvarkai, ar amžinai bręsti – nuolatos ugdyti save ir perkurti pasaulį. A. Kulikauskas pastebėjo, kad lietuvių kalboje pirmenybė teikiama vyriškajai galūnei, įprasta kalbėti apie šviesuolį ir tamsuolį, šviesuolius ir tamsuolius. Norėdamas sąmoningai ir nesąmoningai išklausti bei palaikyti moteris ir apskritai kitus autorius, taip pat vildamasis į viską pasižiūrėti kiek kitaip, savo pranešime jis nusprendė kalbėti apie šviesuolę ir tamsuolę, šviesuoles ir tamsuoles – tai dvi skirtingos kultūros, gyvenenos, bendrystės.

Pranešėjas plėtojo Dievo metafizikos problematiką, dalijosi savo apmąstymais apie žmogaus būtį ir įžvalgomis, atsivėrusiomis vykdam gyvenimo išminties paieškas. Pasak autoriaus, šviesuolės ištaisai gauna į nagus dėl to, kad jos geros. Jos supranta, kad Dievas nebūtinai geras, gyvenimas nebūtinai teisingas. Užtat jos atjaučia kitas ir viena kitą atpažįsta. Jos nori kuo daugiau žinoti ir kuo mažiau tikėti. Pasak pranešėjo, galima įsivaizduoti Dievą, kuriam mūsų gyvenimai yra atsakymai. Tačiau koks yra jo klausimas? Kas patenkinta gyvenimu, šiaip gyvena – tai tamsuolė. Šviesuolė jautresnė, todėl gyvesnė. Ją jaudina jos pačios ir kitų netobulumas, gyvenimo neteisingumas, Dievo ir jo gerumo nebūtinumas. Ji gyvena papildomais požiūriais, Dievo ir kitų.

Laima Monginaitė (VGTU) pranešimą „Šventumos vertybė archainio žmogaus gyvenime“ pradėjo pastebėdama, jog šiandien vėl tampa aktualu ieškoti aukštesnių vertybių, kas ilgą laiką buvo vadinama Dievu; atsiranda intencija iš naujo ieškoti Dievų. Pažymėjusi, kad vertybės mūsų gyvenimui suteikia kryptį, organizuoja gyvenimą, pranešėja analizavo šventumos vertybės fenomeną.

Šventumos fenomenas, arba šventumos vertybė, pasak L. Monginaitės, yra daugiamatė. Jos analizei autorė taikė Romano Ingardeno fenomenologines įžvalgas: šventumos vertybė buvo apibūdinta kaip tam tikra fenomenologiškai aptinkama struktūra, susijusi su kitais svarbiais gyvenimo aspektais ir vertybėmis. Vertybė egzistuoja visiškai kitaip negu konkrečiose gyvenimo situacijose atsiskleidžiantys intencionalūs esiniai. Vertybė nepaveiki laikui, bet ji dalyvauja atsiskleidžiant intencionaliems esiniams. Pagal R. Ingardeną, vertybės yra absoliučios: jos lieka imanentiškos kiekvieno žmogaus vidiniame asmeniniame gyvenime, negali būti perteikiamos arba stebimos kito asmens. Norint pažinti kokią nors vertybę, mes asmeniškai turime ją išgyventi, pajauti; kol mes to nepadarėme, jokia vertybė mums neatsiskleidžia.

Pasak pranešėjos, visos religijos turi savo materialius atributus, jose taip pat svarbus simbolių vaidmuo – visi kartu jie yra savotiški šventybės vertybės ir šventybės pajautos, arba šventybės išgyvenimo, tarpininkai. Per religines apeigas panaudojant įvairius religinius atributus, simbolius, ritualus sukuriama specifinė šventumos atmosfera, ko negali suteikti jokie kiti žmogaus kultūriniai tvariniai.

Žilvinas Svirgis (VU) pranešime „Integralaus mąstymo rekonstrukcija: senlietuvio gyvenimo būdas“ nagrinėjo ir teoriškai bandė rekonstruoti esminius senovės lietuvių gyvenenos būdo bruožus. Pranešėjas gynė tezę: archajinis lietuvių pasaulėvaizdis skiriasi ne tik nuo modernaus, nuo viduramžių ir nuo krikščioniškojo, bet ir nuo klasikinio mitinio pasaulėvaizdžio. Archajinį lietuvių pasaulį, jo įsitikinimu, teisingiau būtų vadinti ne mitiniu,

o mitopoetiniu. Mitopoetinė lietuvių savivoka esmingai skiriasi nuo to, ką galėtume pavadinti tapatinimusi su dirbtine sistema. Antikos graikams buvo reikalinga mitinė dievų sistema, viduramžių krikščionybei – bažnytinė sistema, o moderniajame ir postmoderniajame pasaulyje yra reikalingi mokslo metodai bei teorijos.

Archainė lietuvių pasaulėžiūra, pasak Ž. Svirgario, nepriklauso jokiai konkrečiai sistemai, joje dominuoja tiesioginis santykis su tikrove, tiesioginis fenomenų patyrimas. Čia norisi prisiminti, kad Arvydo Šliogerio filosofijoje taip pat yra išreikštas siekis atsiriboti nuo dirbtinių sistemų, dirbtinio patyrimo – tam supriešinami tiesioginis juslinės transcendencijos matymas ir mąstymas (Šliogeris 1999). Ž. Svirgario požiūriu, mitopoetinis pasaulėvaizdis kartu yra ir tam tikras gyvenimo būdas, kuriame nepaprastai svarbu – kaip dainuojamas ar tariamas pats garsas; balsas yra suvokiamas kaip tai, kas išreiškia betarpišką būties patyrimą; dainuojant ir kalbant sukuriama ne tik atmosfera, bet ir terpė, kurioje esama ir mąstoma specifiniu būdu.

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Kasmet Lietuvos mokslų akademijoje vykstanti, fundamentalias žmogaus ir visuomenės gyvenimo temas nagrinėjanti konferencija tampa gražia tradicija, įtraukianti įvairių Lietuvos akademinį institucijų mokslininkus. Kaip ir ankstesniais metais, taip ir šį kartą buvo pasirinkta fundamentali tema, kurią gvildinti savais aspektais buvo sukviesti skirtingas gyvenimo ir akademinės patirtis turintys, skirtingus tyrimo metodus ir mąstymo stilius propaguojantys pranešėjai, atstovavę Kauno Vytauto Didžiojo universitetui, Kalifornijos universitetui (JAV), Kauno technologijos universitetui, Vilniaus universitetui, Vilniaus Gedimino technikos universitetui, Lietuvos mokslų akademijai.

Gyvenimo fenomenas, pritariant akademikui A. Matulioniui, yra daugialypis ir daugiaprasmis, tai išpūdingai ir pristatė konferencijos pranešėjai. Nors ir skirtingi pagal savo plėtojamą teorinę problematiką, pranešimai išlaikė giluminį santykį su pagrindine šiais metais pasiūlyta „gyvenimo būdo ir stiliaus“ tematika. Kaip dažniausiai nutikdavo anksesnėse konferencijose, taip ir šiais metais dominavo teoriniai tyrimai, teorinės apžvalgos ir refleksijos. Praktiniai-taikomieji aspektai atsidūrė numanomame antrajame plane. Išskirtinis konferencijos bruožas šiais metais – pranešėjų pasisakymai buvo nufilmuoti ir paskelbti internete. Šiais, visuotinio skubėjimo ir laiko neturėjimo laikais, sudaryta bet kokia galimybė sekti reikšmingus mokslinio gyvenimo procesus tampa rimta pagalba visiems akademinio pasaulio dalyviams. Už tai dėkojame *www.filosofija.info* komandai.

Gauta 2016 05 25

Priimta 2016 06 29

Literatūra

1. Juzefovič, A. 2015. „Meditacija ir šokis kūrybos visuomenėje: kontempliatyvioji sąmonė daoizme, dzene ir argentinietiško tango šokyje“ [Meditation and Dance in Creative Society: Contemplative Consciousness in Daoism, Zen and Argentine Tango], *Santalka: filosofija, komunikacija* 23(1): 3–12.
2. Ksenofontas. 1997. *Atsiminimai apie Sokratą*. Iš senosios graikų kalbos vertė V. Kazanskienė. Vilnius: Pradai.
3. Kačerauskas, T. 2009. “Death in the Perspective of Existential Phenomenology”, *Santalka: filosofija, komunikacija* 17(3): 83–91.
4. Platonas. 1995 [1936]. *Sokrato apologija. Kritonas*. Iš senosios graikų kalbos vertė A. Smetona. Vilnius: Aidai.
5. Šliogeris, A. 1999. *Alfa ir omega*. Vilnius: Pradai.

EDVARDAS RIMKUS

The way of life and lifestyle: philosophical and sociological aspects

Summary

The article gives a review of the scientific conference “The way of life and lifestyle: philosophical and sociological aspects”. The course of the conference, some of the main thoughts given by speakers are discussed in this article. The philosophical way of living, the relation between theory and practice in the philosophies of Heidegger and Aristotle, life as the value, theories of values and virtues, the conception of phenomenon of villainy in the philosophy of A. Maceina, the ethical and social philosophy of J. Bentham, myths of life, the idea of learning to die, tango dance as the way of life, subculture of hipsters, street fashion, the lifestyle of enlightened persons and obscurants, the value of holiness and living of ancient Lithuanians were analysed in the conference.

Keywords: way of life, lifestyle, form of living, art of living, living technique, creation of life